נעם שלום לוי

בס"ד

ברכה על מנהג - סוכה דף מד:

1- תוספות ד"ה: "כאן במקדש כאן בגבולין":

כאן במקדש כאן בגבולין - במקדש הלכה למשה מסיני בגבולין פליגי דר' יוחנן אמר יסוד נביאים ור' יהושע בן לוי אמר מנהג נביאים ופי' בקונט' דנפקא מינה דאי תקנה היא בעיא ברכה ואי מנהגא לא בעיא דליכא למימר וצונו דמנהג בעלמא שהנהיגו העם ואפי' בכלל לא תסור ליתיה וכן אמרי' בסמוך חביט חביט ולא בריך קסבר מנהג נביאים הוא **ויש מדקדקין** מתוך כך דלא מברכינן אהלל דר"ח שאינו אלא מנהג בעלמא כדמוכח פ' בתרא דתענית (דף כח: ושם) רב איקלע לבבל חזי דקרו הלל בר"ח סבר לאפסוקינהו שמע דקא מדלגי ואזלי אמר ש"מ מנהג אבותיהם בידיהם והא דקאמר רבי יוחנן התם י"ח יום יחיד גומר את ההלל בהן ובגולה כ"א יום לא משום דליהוי אחריני תקנה שיהו קורין בדילוג אלא יחיד גומר היינו כמו יחיד קורא דאורחיה דהש"ס דמשתעי הכי כי ההיא דתניא פ"ק דברכות (דף ט: ושם) וותיקין היו גומרין אותו עם הנץ החמה **ור"ת אומר** דאין ראיה מערבה להלל דערבה אינה אלא טלטול וכיון דלאו תקנתא היא אלא מנהגא לא חשיבא למיקבע לה ברכה אבל קריאת ההלל לא גרע מקורא בתורה ודכוותיה אשכחן דמרכין אשני ימים טובים של גליות ואינו אלא מנהג בעלמא כדאיתא פ"ק דביצה (דף ד:) ומיהו אין מזה ראיה דהאטעמא דאין מברכין אערבה למ"ד מנהג נביאים משום דלא אפשר לומר וצונו ובי' ימים טובים של גליות אין בהם וצונו אלא קידוש להזכרת היום בתפלה וברכת המזון ואי משום דמברכין אתקיעת שופר בי"ט שני של ר"ה הנהו תקנתא נינהו וחמירי מבי' ימים טובים של גליות לענין ביצה קדושה אחת נינהו כדמוכח בפ"ק דביצה (דף ד:) הזהרו במנהג אבותיהם בידיכם ועוד מדקדק ר"ת ממסכת ברכות פרק היה קורא (דף יד.) דמייתי ראיה דאין מפסיקין בהלל מרב בר שבא דאיקלע לבי דרבינא בימים שאין היחיד גומר בהן את ההלל ולא איפסיק ומשני שאני רב בר שבא דלא חשיב עליה דרבינא ואם אין מברכין עליו מה הפסקה שייך בו ועוד ראיה מההיא עובדא דתענית (דף כח: ושם) מעובדא דרב דאמר סבר לאפסוקינהו דמשמע דמברכי דאי לא מברכי היה לו לידע שהוא מנהג אבותיהם וסתמא לא באמצע הלל איקלע מדקאמר רב איקלע לבבל ולא קאמר איקלע לבי כנישתא וכי תימא אכתי מכיון דמברכי לקרות היה לו לידע דמדלגי ואמאי סבר לאפסוקינהו הא לאו מילתא היא שאפילו כשגומרים את ההלל יכול לברך לקרות את ההלל כמו שמברכין לקרות מגילה ומה שנוהגין עכשיו לברך אהלל לגמור כשגומרין ומברכין לקרות כשמדלגין לסימן בעלמא נוהגין כן ובין בזה ובין בזה יכולין לברך לקרות ולגמור..

- **מהי הוכחת ה"יש מדקדקין" שלא אומרים הלל עם ברכה בראש חודש?** שהלל הוא מנהג בעלמא ועל מנהג לא מברכין.
- **לדעת ר"ת מדוע צריך לומר ברכה על ההלל בר"ח ואינו דומה לערבה?** שהלל הוא לא שונה מקריאת התורה ושעליה נאמן מברכים. וערבה מנהג.
- **כיצד מנסה להוכיח שיטתו מיו"ט שני של גלויות ואין דוחה את ההוכחה.**
- **מהם ההוכחות של ר"ת ממסכת ברכות ותענית?** שבברכות הביא במשנה לא פסקו באמצע ההלל משמע שבירכו עליו ואסור להפסיק; ואם נאמר שפסקו בה שלא לא היה תלוי בכל יחידה לגמר יש להשאיל על הפסקה להלכה היה [illegible] צריך הפסקה גם לא סיים משמע שבירכו! וכן מתענית משמע שמברכין כי רב סבר להפסיק [illegible] שחשב שזו תשיה כהוגן שקורין הלל בראש חדש ואז כשראה שמדלגין הבין שזה מנהג אבותם.

2- רמב"ם – הלכות ברכות פרק יא' הל' טז':

כל דבר שהוא מנהג אף על פי שמנהג נביאים הוא כגון נטילת עָרבה בשביעי של חג ואין צריך לומר מנהג חכמים כגון קריאת הלל בראשי חדשים ובחולו של מועד של פסח אין מברכין עליו וכן כל דבר שיסתפק לך אם טעון ברכה אם לאו עושין אותו בלא ברכה ולעולם יזהר אדם בברכה שאינה צריכה וירבה בברכות הצריכות וכן דוד אמר בכל יום אברכך ואהללה שמך לעולם ועד: [illegible]

השגת הראב"ד: אסור לברך ברכה ויזהר בברכה שאינה צריכה.

כל דבר שהוא כו' כתב הראב"ד ז"ל א"א נ"ל שלא אמרו אלא על חולו של פסח בלבד אבל על של ר"ח בברכה תקנוהו כדי לפרסמו שהוא ר"ח ואנו מנהגנו לברך בכולן ואין לנו ללמוד מערבה לפי שאין בה לא שבח ולא הודאה בנטילתה ומה צורך בברכה אבל קריאת ההלל בימים המקודשים וקרבן מוסף בהם אם תקנו בהן ההלל משום היכר לקדושתן יפה עשו וצריך ברכה. חוץ מצריך ברכה הלל.

רמב"ם – הל' חנוכה פ"ג הל': ה'. ז':

ה- בכל יום ויום משמונת הימים האלו גומרין את ההלל ומברך לפניו בא"י אלי מ"ה אקב"ו לגמור את ההלל בין יחיד בין צבור אע"פ שקריאת ההלל מצוה מדברי סופרים מברך עליה אקב"ו וצונו כדרך שמברך על המגילה ועל העירוב שכל ודאי של דבריהם מברכין עליו אבל דבר שהוא מדבריהם ועיקר עשייתן לו מפני הספק כגון מעשר דמאי אין מברכין עליו ולמה מברכין על יום טוב שני והם לא תקנוהו אלא מפני הספק כדי שלא יזלזלו בו. חנוכה תקנו לא מנהג ולכן מברכין עליו

ז- מקומות שעושין ימים טובים שני ימים גומרין את ההלל באחד ועשרים יום בתשעת ימי החג ושמונת ימי חנוכה ושני ימים של פסח ושני ימים של עצרת אבל בראשי חדשים קריאת ההלל מנהג ואינה מצוה ומנהג זה בצבור לפיכך קוראין בדילוג ואין מברכין עליו שאין מברכין על המנהג ויחיד לא יקרא כלל ואם התחיל ישלים ויקרא בדילוג כדרך שקוראין הצבור וכן בשאר ימי הפסח קוראין בדילוג כראשי חדשים: רח אל חולם מנהג קריאת הלל ולכן אין מברכין עליו.

3- רמב"ם הלכות ממרים פ"א הלכה ב':

ב- כל מי שאינו עושה כהוראתן עובר בלא תעשה שנאמר לא תסור מכל הדבר אשר יגידו לך ימין ושמאל ואין לוקין על לאו זה מפני שניתן לאזהרת מיתת בית דין שכל חכם שמורה על דבריהם מיתתו בחנק שנאמר והאיש אשר יעשה בזדון וגו' אחד דברים שלמדו אותן מפי השמועה והם תורה שבעל פה ואחד דברים שלמדום מפי דעתם באחת מן המדות שהתורה נדרשת בהן ונראה בעיניהם שדבר זה כך הוא ואחד דברים שעשאום סייג לתורה ולפי מה שהשעה צריכה והן הגזרות והתקנות והמנהגות כל אחד ואחד מאלו השלשה דברים מצות עשה לשמוע להן והעובר על כל אחד מהן עובר בלא תעשה הרי הוא אומר על פי התורה אשר יורוך אלו התקנות והגזירות והמנהגות שיורו בהם לרבים כדי לחזק הדת ולתקן העולם ועל המשפט אשר יאמרו אלו דברים שילמדו אותן מן הדין באחת מן המדות שהתורה נדרשת בהן מכל הדבר אשר יגידו לך זו הקבלה שקבלו איש מפי איש:

הלכות ממרים פ"ב הלכה ה':

בית דין שנראה להן לגזור גזירה או לתקן תקנה או להנהיג מנהג צריכין להתיישב בדבר ולידע תחלה אם רוב הצבור יכולין לעמוד בהן או אם אין יכולין לעמוד ולעולם אין גוזרין גזירה על הצבור אלא אם כן רוב הצבור יכולין לעמוד בה:

4- רמב"ם- הקדמת פרוש המשניות:

..והחלק החמישי (מחלקי הדינים המצויים במשנה) הם הדינים שנעשו בדרך העיון להסדרת העניינים שבין בני אדם, דבר שאין בו הוספה על דברי תורה ולא גרעון, או בעניינים שהם מפני תיקון העולם בענייני הדת, והם שקוראים אותם חכמים **תקנות ומנהגות**, ואסור לעבור עליהם בשום פנים...

הקדמת ה"יד החזקה":

..וכן יתבאר מהם (מכל דברי חכמים שהעתיקו איש מפי איש) **המנהגות והתקנות** שהתקינו או שנהגו בכל דור ודור כמו שראו בית דין של אותו הדור לפי שאסור לסור מהם, שנאמר: "לא תסור מן הדבר אשר יגידו לך ימין ושמאל".

תחילת ה"יד החזקה":

כל אלו המצוות שנתחדשו חייבים אנו לקבלם ולשמרם שנאמר "לא תסור מן הדבר וכו'" ואינם תוספת על מצוות התורה. ועל מה הזהירה תורה לא תוסף עליו ולא תגרע ממנו, שלא יהא נביא רשאי לחדש דבר ולומר שהקב"ה צווהו במצוה זו להוסיפה למצוות התורה או לחסר אחת מאלו התרי"ג מצוות, אבל אם הוסיפו בית דין עם נביא שיהיה באותו הזמן, מצוה דרך תקנה, או דרך הוראה, או דרך גזירה, אין זו תוספת.